

Tagiyeva Aytəkin FƏAL TƏLİMDƏ İSTİFADƏ OLUNAN İŞ FORMALARININ ƏHƏMİYYƏTİ VƏ TƏLİMİ İMKANLARI

Son illərdə ölkəmizdə təhsilin inkişafı ilə əlaqədar bir sıra ciddi islahatlar aparılmışdır. Bu gün təhsil sahəsində görülən bütün işlər ölkənin ictimai-siyasi, sosial- mədəni həyatında mühüm rolə malik olan gənclərin parlaq gələcəyinə işıq saçır. Müasir dövrdə məktəbdə təhsil alan şagirdlər yaxın gələcəkdə cəmiyyətin tam hüquqlu üzvlərinə çevriləcəklər. Odur ki, müasir təhsil daha çox biliklərin verilməsinə deyil, əldə edilmiş biliklərin bacarıq kimi istifadə istifadə edilməsinə imkan verən təhsil proqramlarına üstünlük verir. Cəmiyyətə mövzunu əzbər öyrənən yox, öyrəndiklərini müvafiq stiusiasyalarda tətbiq etməyi bacaran şagird lazımdır.

Bildiyimiz kimi, təhsil sistemimizə yeni pədaqoji terminologiya daxil olmuşdur. Kurikulum adlanan bu təhsil dalğası mütərəqqi təhsil təcürbəsi kimi öz təcdirini geniş miqyasda tapmışdır.

Fənn kurikulumlarının tətbiqi ilə əlaqədar olaraq dərş prosesinin gedişatında müxtəlif yeniliklərdən istifadə olunmağa başlandı. Müasir mərhələdə dərşlərdə yeni təlim texnologiyalarından istifadə mühüm tələb kimi qarşıya qoyulur. Səyşiz-hesəbsiz iş üsullarından istifadə, dərşin mərhələlərinə uyğun iş formalarının seçilməsi müəllimlərin diqqət mərkəzində dayanan ən mühüm məsələlərdir.

Ənənəvi məşğələlərdən fərqli olaraq fəal təlim metodları ilə qurulan dərşlərdə müxtəlif iş formalarından istifadə olunur. Dərşdə təcdir olunan mövzudan, dərşin məqsədindən asılı olaraq təcdirat işləri aparılır. Təcdirat işləri isə müxtəlif şəkillərdə, yəni bir nəfərlə, eləcə də bir neçə nəfərin iştirakı ilə aparıla bilər. Bu baxımdan fəal təlim zamanı fərdi iş, cütlərlə iş, kiçik qruplarla iş və böyük qruplarla-bütün siniflə iş formalarından istifadə olunur.

Fərdi iş forması nəzərdə tutulan tapşırığın sadəcə bir şagird tərəfindən yerinə yetirilməsidir. Fərdi iş formasının əsas xüsusiyyəti dərş müddətində müəllimin şagirdə fərdi yanaşaraq onunla ayrılıqda məşğul olmasıdır. Belə olduğu təcdirə isə şagird öz fikirlərini utanmadan müstəqil söyləyə bilər. Bu iş formasının təlimi əhəmiyyətindən biri də odur ki, şagird bütün tapşırığı fərdi yerinə yetirdiyi üçün onun bilik və bacarıq səviyyəsini daha rahat izləmək olur. Bununla da məktəblinin zəif tərəflərini müəyyən etmək üçün real imkanlar yaranır. Eyni zamanda şagirdlərdə özünə inam, sərbəst düşünmə bacarıqları da inkişaf etmiş olur.

Kiçik qruplarla iş forması dedikdə bir neçə şagirdin müəyyən problemin həllinə yönəlmiş birgə fəaliyyəti nəzərdə tutulur. Bu iş forması fəal təlimdə ən sıx müraciət olunan iş formasıdır. Lakin bir təcdir ili boyunca ancaq eyni iş formasından istifadə şagirdlərdə marağın azalmasına gətirib çıxara bilər. Kiçik qruplarla iş formasının müsbət tərəfləri kimi şagirdlərdə əməkdaşlıq, müzakirə etmək bacarıqlarının formalaşması, şagirdlərin fəallıq və təşəbbüskarlığının artması, rəqabətin yaranması nəticəsində dərşə olan marağın yüksəlməsi, qarşılıqlı nəzarət, yardım və məlumat mübadiləsinin yaranması, idrak fəaliyyətinin formalaşmasını göstərmək olar. Eyni zamanda bu iş forması şagirdlərin şəxsi keyfiyyətlərinin açılmasına kömək edir, onlarda özünüidarə qabiliyyəti formalaşır.

Bütün bunlarla belə kiçik qruplarla iş formasından istifadə zamanı müəyyən problemlər də yarana bilər. Bu iş formasının tətbiqi zamanı sinifdə səs-küyün çox olması, müəllimin bütün sinfi idarə etmək üçün diqqətini paylaşdırma bilməməsi, şagirdlərin işi əyləncə kimi qavraması, qrup iştirakçıları arasında əməkdaşlığın yaranmaması başlıca problemlərdəndir. Müəllimin bu işə məsuliyyətlə yanaşması vacibdir. O, ilk növbədə, işin təşkilinin əsaslarını bilməli, qrup işinin qaydalarını və məqsədlərini şagirdlərə izah etməlidir. Digər problem qruplara bölgü zamanı özünü göstərir. Belə ki, bəzi qruplar tapşırığı cəld yerinə yetirdikləri halda, digər qrup tapşırığı, ümumiyyətlə, yerinə yetirə bilmir. Bu kimi halların qarşısını almaq üçün müəllim məqsədli bölgü aparmalı, hər qrupda müxtəlif səviyyəli şagirdlərin olmasını nəzərdən qaçırmmamalıdır. Kiçik qrupların tərkibi 4-7 nəfərdən ibarət olur və qrup işini təcdir etmək üçün qrup üzvləri tərəfindən lider təyin olunur.

Təcdirat mərhələsində istifadə edilən iş formalarından biri də cütlik şəklində iş formasıdır. Bu zaman məktəblilər ya öz parta yoldaşı, ya da yerini dəyişərək digər şagirdlərlə birlikdə işləyirlər. Tapşırığın icrası iki nəfərə aid olur. Şagirdlər arasında

əməkdaşlıq yaranır və onlar fikir mübadiləsi aparırlar. Bu da təlimdə zəif və utancaq şagirdlərin də iştirakına səbəb olur. Onlar öz bilik, bacarıq və vərdişlərindən çıxış edərək yeni ideyalar irəli sürürlər. Məktəb təcürbəsi göstərir ki, 6-cı sinifdə B. Vahabzadənin "Qocalar" şeiri, Ə. Kürçaylının "Vətən", H. Ziyanın "Qarabağda" əsərləri, 7-ci sinifdə M. Hüseynin "Odlu qılnc", A. Bakıxanovun "Hikmətin fəziləti", Ç. Aytmatovun "Manqurt" əsərlərinin, 8-ci sinifdə İ. Nəsiminin "Ağrımaz", Ş. İ. Xətayinin "Bahariyyə", Q. Zakirin "Durnalar" şeirlərinin, 9-cu sinifdə M. Müşfiqin "Həyat sevgisi", S. Vurğunun "Ananın öyüdü", M. Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" v.s əsərlərin təcdirində cütlərlə iş formasından istifadə müsbət nəticə verir.

İnteraktiv dərşlərdə böyük qruplarla – bütün siniflə iş formasından da geniş istifadə edilir. Bu zaman şagirdlərin hamısı eyni bir problemin həllinə cəlb olunur. Bu iş formasının ən müsbət cəhəti şagirdlərdə ünsiyyət bacarığının təşəkkülü və inkişafıdır. Məktəblilər arasında bir-birini dinləmək, söylənilən fikirlərə hörmətlə yanaşmaq bacarıqlarının əsası qoyulur. Böyük qruplarla iş zamanı şagirdlər problemin həllində müxtəlif yanaşmaların, fikirlərin, iddiaların mövcudluğunu anlayırlar.

Ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasının Təhsil Sahəsində İslahat Proqramı" Bakı-1999
2. "Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün ədəbiyyat fənn

kurikulumu(V-XI siniflər) Azərbaycan müəllimi, 24 dekabr 2010-cu il

3. Aslanov Y. "Ədəbiyyat tədrisi: ənənə və müasirlik" Bakı, 2011

4. Həsənlı B. "Ədəbiyyatın tədrisi metodikası" Bakı, 2014

5. Veysova Z. "Fəal/interaktiv təlim (müəllim üçün metodik vəsait)"

6. Yusifov F. "Ədəbiyyatın tədrisi metodikası" Bakı, 2015

7. Yusifov H. "Ədəbiyyat fənn kurikulumu haqqında" Dil və Ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal 2013, №1 (85)

Açar sözlər: təhsil, fənn kurikulumu, interaktiv təlim, fəal təlim metodları, iş formaları

Key words: education, subject curriculum, interactive training, active education methods, work forms

Ключевые слова: образование, предметные курикулумы, интерактивное обучение, активные методы обучения, рабочие формы

Summary

Use of the work forms during active/interactive lessons is essential. The choice of the work forms depends on educational material, age and level of knowledge of pupils. Herewith, also, important factor is taking into consideration of their individual characteristics, level of perception, interests and aptitudes. All this provides the mobility of the lesson. As a result, children aren't passive during educational process. On the contrary, a revival arises in the classroom. One of the most important factors in this process is the interaction and cooperation of the teacher and the pupils. Use of the work forms in the classroom, built on active education methods, should show its positive impact on the school practice.

Резюме

Применение форм работы на активных/интерактивных уроках имеет важное значение. Выбор форм работы зависит от учебного материала, возраста и уровня знаний учеников. При этом, важным фактором также является принятие во внимание их индивидуальных характеристик, уровня восприятия, интересов и склонностей. Все это обеспечивает мобильность урока. В результате, дети не проявляют пассивности в учебном процессе. Напротив, в классе возникает оживление. В этом процессе также одним из самых важных факторов являются взаимодействие и сотрудничество учителя и учеников.

Elmi rəhbər: N.Məmmədov